

אמר ר"ל כותבין ונותנים גט לאלתר - ע"י פנ"י במתני' שהעיר שלכאורה לא אמר תנו, ובתוס' ברישא שם כ' שאפי' אמר תנו אבל אינו מבואר אם אמר תנו בסיפא. וע"ש שדן אם ד"ז דומה למתני' דסוף פירקין דלעי' שכ' שם שבחולה נותנים אפי' אם לא אמר תנו או דומה למש"כ שם שבבריא ל"מ. ובאחיזר סי' כ"ח כ' לחלק דכאן שאלוהו וי"ל שלא ענה כ"א לשאלתם משא"כ שם שאמר כתבו מעצמו וי"ל דנתכוין לומר תנו ג"כ ולא הספיק כדמבואר שם.

ר"י מדמי לי' לשוטה - מבואר בגמ' שבעל שמינה שליח לכתוב את הגט ונשתטה בטלה השליחות לכו"ע והגט פסול, ור"י ור"ל חולקים בדין קורדייקוס אם דינו כשוטה או כישן. ובפוסקים נקטו הלכה כדי' ר"י, וע"י בשו"ע סי' קכ"א שכ' שהוא פסול מדרבנן, ומקורו ברמב"ם פ"ב ה"ט"ו שכ' שם שהגט פסול ומדייק בכס"מ שם דהוי פסול דרבנן. וכ' שם שאע"פ שבגמ' מדמי לה לשוטה שהוא פסול מדאורייתא, מ"מ קורדייקוס שיש לו רפואה אינו פסול כ"א מדרבנן משא"כ בשוטה גמור, ובשאר פוסקים חולקים עליו וכ' שלפ"ד הרמב"ם גם בשוטה הוי רק מדרבנן גזירה שמא יאמרו שוטה מגרש, כיון דשווי' שליח כשהיה פקח. ובטור שם כ' שגם בשוטה וגם בקורדייקוס הוי פסול דאורייתא ומתורת לכהן בזה.

וידועים ד' הקצוה"ח סי' קפ"ח סק"ב שכ' לבאר בדעת הרמב"ם (לפ"ד הפוסקים הנ"ל שס"ל שגם בשוטה אינו פסול כ"א מדרבנן), משום שכבר מינה שליח וכה"ג א"צ שיהא משלח עוד בר עשיי' כיון ששלוחו כמותו. ובזה גופא פליג עלי' הטור וס"ל שאע"פ שמינה שליח צריכים שיהא משלח בר עשיי', ע"ש שבנה יסוד בזה לכהת"כ שתלוי במחלו' זו אם צריכים משלח בר עשיי'.

וכבר הזכרנו לע"י כח. יסוד הקצות הנ"ל, ומש"כ לדייק שם בד' רש"י לע"י בפ"ק ומה שיש להק' מד' רש"י לע"י שם. ועוד הבאנו ד' אחרונים שכ' לחלק בזה בין מת לנשתטה, די"ל שלעולם א"צ שיהא משלח בר עשיי' רק שאם מת פקע רשות בעלים. אמנם ברש"י כאן משמע ג"כ דמעיקר הדין ל"מ כה"ג ממש"כ ולא אמרינן שוטה הוא ואינו יכול לגרש וצל"ע.

וע"ע באו"ש בד' הרמב"ם שם פ"ב גירושין שתלה ד"ז בחקירה הידוע בדין שליחות אם המשלח ממנה את השליח להיות בע"ד במקומו או שמעשה השליח נחשב כמעשה המשלח שהוא כידה אריכתא דבעלים. וע"ע בקה"י סי' כ' שכ' שם מהלך אחר שלעולם לכו"ע אין השליח כבע"ד ממש אלא דס"ל להרמב"ם שחסרון דעת אינו אלא חסרון במציאות ולא חשיב עי"ז לאו בר עשיי' ולכן מהני עי"י שולחו בר דעת, והטור ס"ל שאם אין המשלח דעת ל"ח בר עשיי' כלל וכה"ג ל"ש שליחות כמש"כ בקידושין כג ע"ב מי איכא מידי דאיהו לא מצי עביד ושלוחו מצי עביד. וע"ע בקובה"ע סי' כ"ט וסי' ע"ו שכ' עדי"ז.

וע"ע באמר"מ סי' י"ח שהק' מדין הנ"ל דמי איכא מידי וכו', ומת' שם די"ל עכ"פ לדעת הרמב"ם שד"ז תלוי בשעת מינוי שאם היה המשלח בר עשיי' בשעת מינוי מצי עביד שלוחו. וע"ע בפנ"י ובאחיזר שם ובאב"ה רפ"ו עבדים ובחי' ר' שלמה סי' י"ב, וע"ע מחנ"א פ"ג גירושין ה"ט"ו ע"ש מש"כ בסוגיין. [וע"י ברעק"א כתובות י"א בסוגיא דגר קטן לענין שליחות בקטן ע"י זכיי' שכ' ג"כ צד כזה שכיון שא"צ מינוי א"צ דעת משלח כלל].

הערות ומראה מקומות פרק מי שאחזו

שם - ועדיין צליע שכ"ז אי"ש לענין נתינה שכיון שצריך שליחות יש מחלו' אם מהני נשתטה משלח כנ"ל, אמנם כאן מבואר כן לענין כתיבה וכבר הארכנו כ"פ בזה שיש מחלו' הראשונים אם צריכים שליחות בכתיבה או רק ציווי בעלמא. וכבר עמד בזה הפנ"י כאן וכ' דרשא חדשה דוכתב ונתן שצריכים שיהא ראוי לנתינה בשעת כתיבה ומכיון שאין שליח יכול ליתן כה"ג ה"ה שא"י לכתוב. וכע"ז מצינו ברש"י לעי' ט ע"ב שלכן עכו"ם פסול לכתובה כיון שצריכים בר כריתות בכתיבה, ע"ש ובתוס' כב ע"ב שכ' שא"צ לשי' ר"א. וע"ע באחיעזר שם דלנ"ל בזה.

וע"ש וברעק"א שדנו בזה וכתבו מהלך אחר ע"ד הרמב"ם הנ"ל שיש גזירה דרבנן שמא יאמרו שוטה מגרש. ובתור"ג כ' מהלך שחסר בלשמה כיון שבזמן שהיה חולה לא היה הגט ראוי לגירושין, וכוונתו ע"ד שכתבנו למעלה כ"פ בשם אחרונים שדין לשמה הוא שהגט עומד לגירושין (עי' בקובה"ע שם סי' ע"ו). ובאו"ש ואמר"מ שם כ' מהלך אחר שכה"ג פסול מדין לשמה משום שהבעל אינו בר כוונה ל"מ אפי' ע"י שליחות שהרי דין לשמה תלוי בכוונת הבעל (כע"ז הובא לעי' בשם החזו"א).

אין כותבין אלא לכשישתפה - משמע שא"צ מינוי מחדש, ועי' בתורה"א"ש שהק' שלכאורה השליחות בטלה בשעה שהיה שוטה כנ"ל ולמה אין צריך מינוי חדש ע"ש תי' דל"א דיחוי כ"א בקרבנות. וע"ע במל"מ על ד' הרמב"ם הנ"ל בהגהה שהביא רא"י לדבריו מזה גופא דלא צריך מינוי חדש שהרי לפ"ד הרמב"ם אין הפסול כ"א מדרבנן משום גזירה (עכ"פ גבי קורדייקוס לכו"ע). והק' שם בזה מד' הגמ' לעי' כג. גבי נשתטה השליח דלא בטלה השליחות אע"פ שפסול מדאורייתא לכו"ע, וע"ע באו"ש שם שכ' לחלק בין שליח למשלח בזה. ועי' שע"ח סי' נ"ח שביאר בזה עפ"ד האחרונים הנ"ל שכל זמן שאינו ראוי לגרש אין הגט עומד לגירושין וחסר בדין לשמה. וע"ע בסמוך בד' התוס'.

מר מדמי לי' לישן - כבר העירו שאינו דומה שהרי בודאי מי שאחזו קורדייקוס הוי כשוטה לענין פטור מן המצוות ואעפ"כ לא דמוהו לשוטה לד"ז, וכ"מ בפוסקים שם קכ"א שגם שיכור כלוט פטור ממצוות ואעפ"כ אינו דומה לשוטה. ועי' חי' ר' שלמה שם.

והנה בגמ' מבואר שקורדייקוס אינו דומה לשוטה משום דסמי' בידן, ועי' ריטב"א שכ' הטעם משום דהו"ל ראוי לבילה, וצ"ב דממנ"פ אם צריכים בכ"מ דעת המשלח כדי לפעול ע"י השליח א"כ ל"מ מה שראוי לכך, ויל"פ ע"ד האחרונים הנ"ל שהחסרון בנשתטה משלח הוא משום דאיהו לא מצי עביד, ובזה שפיר י"ל שכיון שרפואתו בידן לכך חשיב מצי עביד ולא חסר כ"א מציאות של דעת.

ועוד י"ל שאפי' אם השליח צריך דעת משלח (ע"ע לעי' כ"ג. בשם השע"ח לדייק כן בד' רש"י שם), מ"מ בודאי שאם ישן משלח מהני משום שכבר קבע דעתו לפני שינתו ועדיין עומד בדעתו אע"פ שאינו חושב ע"ז כל שעה, ולעניננו כמו"כ י"ל בקורדייקוס שדומה לישן בזה שעדיין עומד בדעתו ולא חסר כ"א מציאות של דעת, ואינו דומה לשוטה דל"א הכי שהרי שוטה אין רפואתו בידן ולכן לא חשיב בר דעה כלל משא"כ קורדייקוס. [וע"ע במחנ"א שם לענין מש"כ בגמ' כאן ראוהו מגויד שכ' ג"כ עד"ז דהוי מצי עביד ולא חסר רק במציאות של דעת.]

התם דעתא צילותא היא - בתוס' הוכיחו מכאן שא"צ שוב בדיקה בדבר אלא מחזקין שעדין בצילותי עד שיודע שנטרפה דעתו, וראיתו דאל"כ מה הק' על ר"י כאן, וכ"כ בש"ר. אמנם בר"ן חולק עליהם בזה וס"ל שצריך בדיקה, וכ' שאין ראוי ראיתם ראוי כיון שבהו"א דגמ' שהק' על ר"י ס"ל דדומה לקורדייקוס

הערות ומראה מקומות פרק מי שאחזו

ובזה ל"מ בדיקה. וכע"ז הק' במהרש"א על ראית התוס', ועי' תור"ג שיישב שלפ"ד התוס' במקום ספק מהני בדיקה להכריע שאינו קורדייקוס. ובפרי"ח שם כ' לתלות דין זה במחלו' הנ"ל אם פסול קורדייקוס הוא רק מדרבנן שלכן יש להקל ולהחזיקו בדעתא צילותא עד שיודע אחרת.

שם - ובתוס' הביאו עוד שהר"י אמר שצריך לזוהר מאד בשכ"מ שלא יטרוף דעתו בין כתיבה לנתינה ואפי' שחזר ונתפקח ל"מ. וגם בזה הר"ן חולק וס"ל שכיון שחזר ונתפקח מהני, ועי' מהרש"א שהוקשה לו דעת התוס', וברש"ש כ' לדמותו לדין דחיי' בקדשים. ובאמת כבר ההבאנו למעלה ד' תוהרא"ש כאן גבי מש"כ בד' ר"י לכשישתפה שכ' שאין לדמות ענין זה לקדשים. ויש לחלק דשם מדובר רק בציווי הבעל ובזה לא שייך ענין ביטול משא"כ בכתיבת הגט שיכול לדחות כמו בקדשים וצל"ע. ועי' בפוסקים שם שיש שדחו בכוונת התוס' שלעולם אח"כ כשר ויש שחששו לדבריו כפשוטן שאפי' בין כתיבה לנתינה פסול ע"ש.

ועי' בשע"ח שם שכ' ע"ד הנ"ל בשמו שבמקום שאינו ראוי לגירושין הו"ל שלא לשמו שאין הגט עומד לגירושין. וברעק"א מבואר ע"ד הנ"ל בשם הפנ"י שדרש הפסוק וכתב ונתן שצריכים בר נתינה בשעת כתיבה, שלפ"ז ה"ה בין כתיבה לנתינה כמו שמצינו לעי' כב ע"ב גבי מחוסר קציצה, ועי' בחת"ס שדן בזה. [וברשב"א כ' ג"כ בשם התוס' שדוקא בשעת כתיבה פוסל, ובפנ"י ובתור"ג העירו שלא כ"כ לענין נתינה, ע"ש מש"כ בזה. ועי' באחיעזר שם ובחזו"א סי' פ"ו].

חיישינן שמא הרוח - כ' התוס' לחלק בזה שדוקא לענין גלות חוששין לכ"ז, וכ' דשמא יש שום דרשא לפטור גלות בזה. ועי' תוהרא"ש שכ' דרשא ויפול עליו וימות שתריך שיהא ברור שהנפילה הרגו (כ"כ התוס' בכתובות לג.). בריטב"א שם חולק שגם במזיד פטור, אמנם כאן כ' כד' התוס' לחלק. וברש"י משמע ג"כ דלא כהתוס' ממש"כ נמצא שלא הרגו. ועי' בכס"מ פ"ה מהל' רוצח בדעת הרמב"ם והראב"ד שם, ועי' אב"ה שם שביאר דעת המקילים לענין גלות בלבד שאע"פ שאין חשש אמיתי, מ"מ כיון שענין גלות הוא משום כי יחס לבבו דגואל הדם, לכן מספק פטור כיון שאין שייך בזה יחס לבבו. ועי' בברכ"ש ב"ק סי' ל"ח.

שם - ובתוס' הק' מגמ' בכתובות שם שמבואר שתלוי אם נקה המכה ולא אמרי' שמא הרוח בלבלתו, ומת' דשם ג"כ מיירי בביתא דשישא. ועי' אב"ה שם שהעיר בזה שלשון הפסוק הוא אם יקום והתהלך בחוץ ומשמע שיצא מהבית ואעפ"כ לא חיישינן שמא רוח בלבלתו ע"ש. [ועי' בתוס' שם ובתוהרא"ש כאן שתי עוד שדוקא בסוגיין ששחט רוב סימנים שייך חשש רוח בלבלתו].

דף ע"א ע"א

מאי קמ"ל תנינא נשתתק וכו' והרכין ראשו בודקין אותו ג"פ - מק' התוס' דאדרבה מתני' ק' לר"כ, שהרי במתני' מבואר שאפי' בהרכנה מהני ואילו ר"כ נקט דוקא ע"י כתיבה דעדיף מהרכנה ומשמע דהרכנה ל"מ. ומת' התוס' שלעולם בחרש צריכים דוקא ע"י כתיבה דבחרש ל"מ הרכנה כיון שאינו כ"כ סימן מובהק, ומתני' שכ' הרכנה היינו דוקא באלם דעדיף מחרש. ועי' מהדו"ב שהק' דא"כ שלפי ר"כ דוקא כתיבה מהני ולא הרכנה צ"ב קו' הגמ' תנינא שהרי טובא קמ"ל שבחרש ל"מ הרכנה.

הערות ומראה מקומות פרק מי שאחזו

וע"ע בתור"ג שהוכיח מד' התוס' דלא ס"ל כד' הנו"כ ברמב"ם פ"ב גירושין הט"ו שכי' לדייק בדבריו שם שא"צ בדיקה ג"פ בכתיבה משא"כ בהרכנה ע"ש, דאילו ס"ל להתוס' כן לק"מ מאי קמ"ל ר"כ דטובא קמ"ל שא"צ בדיקה. וע"ע באו"ש שם ובפנ"י כאן שהטעם שעדיף כתיבה מהרכנה משום שכתובה הוי כדיבור ולכן חשיב ע"ז כפיקח גמור כשיכול לדבר ע"י הכתב כד' רש"י כאן. וי"ל כד' התוס' עצמם הנ"ל במש"כ לחלק שבחרש מהני רק בכתיבה ולא הרכנה, וכ"מ בדבריהם בסמוך במש"כ שאם דיבור מהני בחרש ע"כ שכתובה הוא כדיבור גמור והו"ל גם הגדת עדות. וע"ע בריטב"א שפי' קו הגמ' דהרכנה מהני וכ"ש כתיבה דעדיף.

אמנם ברשב"א כ' שהרכנה עדיף מכתובה והק' שם לפ"ז דא"כ טובא קמ"ל ר"ה דגם כתיבה מהני ולמה הק' בגמ' תנינא. וע"ע ברא"ש לעי' סו"פ האומר בסי' י"ט שכי' דל"מ ציווי הבעל בכתיבה בכל אדם, והק' שם ממתני' דידן דע"י הרכנה מהני, ומת' דהרכנה עדיף שמראה בגופו כנ"ל מהרשב"א וכ"פ בטוש"ע סי' ק"כ סעי' ה', ועוד תי' דאלם שאני כיון שא"א בע"א. ובבהגר"א שם כ' ליישב קו' הנ"ל שלעולם לד' ר"כ כתיבה עדיפה וכד' הראשונים כאן הנ"ל, ולא כ' הרא"ש והשו"ע כ"א להלכה דקמ"ל כמש"כ בגמ' להלן ע"ב. לאפוקי מדרי"כ שלפ"ז ע"כ צריך לחלק בין מתני' לד' ר"כ ולו' דהרכנה עדיפה מכתובה כנ"ל. וע"ע בפוסקים שמחלקים עוד דל"מ כתיבה רק בחרש ממש אבל באלם מהני כתיבה והרכנה ע"ש.

אם לא יגיד פרט לאלם - מבואר שצריכים מיעוט לפטור אלם מחיוב שבועה אע"פ שלא נשבע בפה כ"א בכתב, ובחתי"ס דן בזה אם שייך שבועה ע"י הרכנה או כתיבה, ואולי י"ל דזה גופא קמ"ל שאין שבועה כה"ג וצ"ל. וע"ע בנודב"י יו"ד סי' ס"ו מש"כ בזה.

אמאי הא יכול להעיד מתוך הכתב - בתוס' הק' דהו"ל להק' גם מד' המשנה דמהני הרכנה, ומת' התוס' בתי' א' (הובא לעי') שהגמ' הק' רק מד' ר"כ דמהני כתיבה בחרש שהרי מה"ט מהני דוקא כתיבה משום דהוי כדיבור גמור ומסתברא דהו"ל גם הגדה לענין עדות, וקמ"ל קרא דמפי כתבם למעטו מדין הגדה. ועי' תשו' רעק"א סי' כ"ט ול' שהביא ד' החו"י שכי' שמכאן המקור שכתובה כדיבור דאלי"כ למ"ל קרא דמפי כתבם למעט כתיבה מהגדת עדות. אמנם בט"ז באו"ח סי' מ"ז כ' להיפך שזה גופא קמ"ל קרא שנתמעט מתורת הגדה משום דלאו כדיבור דמי. ועי' נודב"י שם שיש לדחות שלא נתמעט כ"א משום דל"ח הגדה בב"ד.

שם - ובתי' שני כ' שם דהו"א פרט לאלם שאינו שומע ואינו מדבר דהיינו חרש גמור, ובאחרונים (פנ"י רעק"א ותור"ג) תמהו דאדרבה מכאן ראוי כד' ר"כ דאלי"כ למ"ל קרא למעטו מדין קרבן שבועה והרי אינו מצווה ואינו יכול לישבע כלל כיון שאינו בר דעה, אבל לד' ר"כ א"ש שהוא פקח גמור וצ"ע.

ש"ה דא"ק מפיהם ולא מפי כתבם - הק' האחרונים שמכיון שנתמעט הגדה ע"י כפייה מקרא דמפיהם א"כ למ"ל מיעוט של אם לא יגיד למעט אלם שהרי לא משחכ"ל הגדה באלם כלל. ובתור"ג מת' בזה עפ"ד הש"ך בסי' מ"ו סקצ"ג שכי' שאלם יכול להעיד ע"י שטר שאי"ב משוואם מפי כתבם (כמש"כ רש"י כאן וע"ע בסמוך בזה), ולפ"ז א"ש שלכן צריך קרא למעטו מקרבן שבועת עדות, וכ' שם הגדר שלכן נתמעט מקרבן משום דלא חשיב הגדה בב"ד.

והנה בקצוה"ח שם סק"י"ט חולק על ד' הש"ך הנ"ל וס"ל שאלם פסול גם בשטר שכיון שא"י להעיד שוב הו"ל פסול הגוף, וצ"ל דזה גופא למדים מאם לא יגיד שדין עדות נאמרה רק בראוי להגיד, וע"ש עוד

הערות ומראה מקומות פרק מי שאחזו

נ"מ בזה לענין קיום שטרות דמהני מפי כתבם כידוע בשם הריב"ש ע"ש. וע"ש שפי' עד"ז שו"ט דגמ' כאן דהו"א שיכול להעיד ע"י הכתב משום כתיבה כדיבור כמו שביארנו, וא"כ יש להם הכ"ת דהגדה ולכן אין בהם פסול הגף, וקמ"ל מפיהם ולא מפי כתבם שאין להם הכ"ת והוי פסול הגוף כיון שאינם בני הגדה (ואע"פ שבשטר אין דין מפי כתבם מ"מ אינו הגדה כנ"ל מד' התור"ג, ולד' הקצות שוב הוי פסול הגוף וגם בשטר פסול כנ"ל).

שם - וכי רש"י דל"ד לשטר שלא נתמעט מקרא דמפיהם ולא מפי כתבם משום דהתם אורח"י בהכי, וצ"ב. והנה ידועים ד' הקצוה"ח סי' כ"ח שהביא ד' שיטות עיקריים בזה:

א' - דעת בעה"מ ביבמות ל"א ע"ב שצריכים דעת המתחייב ועי"ז הו"ל מפי כתבו.

ב' - שי' הרמב"ן דהוי גזה"כ שנוסח השטר מהני (וע"ע בתוס' בכתובות כ ע"ב שכי' ב' המהלכים הנ"ל).

ג' - שי' ר"ת ביבמות שם שעדים שולחים עדותם באגרת לב"ד ואי"ב משום מפי כתבם, ולא נתמעט מקרא כ"א אלם שא"י לדבר כלל והו"ל כמו א"ר לבילה דבילה מעכבת. [וכבר הבאנו ד' הש"ך שאלם יכול להעיד בשטר כיון שאי"ב משום מפי כתבם, וע"ש שלפ"ד ר"ת אינו כן שהרי מ"מ הו"ל אינו ראוי לבילה. ועוד הבאנו ד' הקצות שלכו"ע הו"ל פסול הגוף כיון שאי"ב הכ"ת להגדה. וע"ע בנתיבות שם סי' כ"ח שכי' שגם לפ"ד ר"ת יש דין שטר שהוא כמו שנחקרה בב"ד ונ"מ דמהני אפי' אם מת או נפסל לפני שהגיע השטר בב"ד שאם אינו אלא באגרת אין הגדתם כ"א כשהגיע לב"ד].

ד' - שי' הרמב"ם פ"ג עדות ה"ד דשטרות הוי תקנה דרבנן שלא תנעול דלת בפני לוי. וע"ע בכס"מ שם פ"ט ה"א שיתכן שגם לפ"ד הרמב"ם תקנו דין שטר ולא רק דין עדות בכתב. וכ"מ בגר"ח שם שכי' שלכן גם לד' הרמב"ם מהני שטרי קנין וגט וכדו' מדאורייתא משום שבאלו יש דין שטר ואי"ב משום מפי כתבם, משא"כ בשטרי רא"י לולי תקנ"ח אי"ב דין שטר כ"א עדות בכתב בעלמא. וכבר האריכו האחרונים בשי' הרמב"ם, עי' בנתיבות שם ובאמר"מ סי' ט"ז ובקו"ש ב"ב אות תר"ז ובקה"י יבמות סי' כ"ד.

ולענינו בד' רש"י כאן, עי' בקצות שם שהשוה שי' רש"י לשי' בעה"מ הנ"ל, ובהג' ברוך טעם שם הק' מד' רש"י כאן דל"מ כן. ולכאורה צ"ל בזה ע"ד שי' הרמב"ן הנ"ל דהוי חי' התורה בנוסח השטר, אלא שרש"י ס"ל שיש סברא במיעוט זה שאין דרך לכתוב עדות כה"ג, ולכן בשטר מהני כיון שכי"ה הדרך. ועי' אב"נ אבהע"ז סי' קצ"ח דא"כ אם העדים בתוך העיר אין הדרך בכך ופסול, ויש לדחות. ובחי' ר' נחום ביבמות שם כ' שלעולם הדרך הוא לכתוב בשטר למען יעמדו ימים רבים.

מיתבי כשם שבודקין וכו' למשאות ומתנות ולעדויות - בגמ' מק' שמבואר ששי"ך עדות באלם ול"א שנתמעטו מקרא דמפי כתבם. ובמרדכי והג"א ביבמות ובכתובות שם הובא לחלק שלא נתמעט מפי כתבם כ"א עדות בדיני נפשות אבל עדות בדיני ממנות כשר גם מפי כתבם, ובזה כתבו עוד מהלך בהכשר שטר ממון. והק' המרדכי שם מד' הגמ' כאן שמבואר שגם בעדות שבטרי ממון יש למעט מפי כתבם, וכי' לחלק שבאלם שא"י לדבר יש לפסול גם בדיני ממון משום א"ר לבילה, וצ"ע מנין ב' דינים אלו דממנ"פ או דהוי דרשא למעט אינו ראוי או שממעט כל עדות בע"פ, ועי' בקו"ש ב"ב סי' קס"ז. ואולי י"ל עפ"ד הקצוה"ח הנ"ל שהמיעוט הוא בדיני עדות דכיון דאין הכ"ת להגדת אלם לכן יש גם פסול הגוף וצ"ע.

הערות ומראה מקומות פרק מי שאחזו

הכא במאי עסקינן ביבמתו - פרש"י דגט דידיה לא מפקע זיקה דאורייתא, משמע מדבריו שאי"כ אישות גמורה דא"כ הול"ל שאינו מפקיע את האישות. וברש"י הובא קו' רעק"א שכאן כבר כנסה ויבום מהני בלי דעת וא"כ הול"ל אשתו לכל דבר, ומת' שם שגם כניסת יבום של חרש אינו אישות גמורה ולכן קראו רש"י זיקה, וצ"ב. וע"ע באחרונים (אתון דאורייתא סי' ח' וקה"י ביבמות סי' כ"א) שדנו בכל יבום אם הוא אישות חדשה או המשך אישות המת ואכ"מ.

דף ע"ב ע"א

מתני' - מהיום אם מתי הר"ז גט מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט - המשנה מבוארת מת"ד הגמ' בסמוך ורש"י שם וכאן, ומהלך הדברים שבאומר אם מתי לבד וכ"ש באומר לאחר מיתה לבד יש משמעות מפורשת שרוצה לגרשה רק לאחר מיתה, משא"כ כשאומר מהיום אם מתי הוי גט למפרע כשימות משום שע"י שאומר לשון מהיום משתמע לשון אם מתי כלשון תנאי, ואילו לשון לאחר מיתה ממש אינו סובל כ"כ לשון תנאי אלא קביעות זמן ולכן יש להסתפק אם כוונתו לחזרה מתנאי ולקבוע זמנו לאחר מיתה.

ובאחרונים דנו בזה שהרי לכאורה עכצ"ל דמיירי בדלא כפלי' לתנאו דא"כ בע"כ הוי לשון תנאי ול"ש להסתפק בחזרה, וא"כ כל כה"ג שאמר אם מתי או לאחר מיתה תהוי תנאי בטל ומעשה קיים כמו בכ"מ שלא כפל תנאו. ומת' בפנ"י ורעק"א די"ל דאה"נ לעולם דלא כפלי' לתנאו ומה"ט גופא חל הגט אם הוי לשון תנאי, ומש"כ שהגט בטל אם אמר אם מתי לחוד או אם הוי לאחר מיתה לשון חזרה היינו משום שכה"ג אין משמעות של תנאי כלל כ"א קביעות זמן.

אמנם ברעק"א העיר שאין משמע כן בלשון רש"י כאן אלא משמע שהגט קיים משום דהוי קיום התנאי כמש"כ למעלה ע"ש, ולכן כ' שם דע"כ מתני' דלא כר"מ או דנקט כן לרווחא דמילתא כרבנן דר"מ. ויעוין בר"ן כאן שפי' בד' הגמ' כאן הנ"ל שלשון אם מתי משמע לאחר מיתה, ופי' שהאומר תנאי בלשון אם משמע שיתקיים הדבר רק אחרי קיום התנאי וא"כ הוי גט לאחר מיתה ואיכמ"ל בזה, ומבואר בדבריו שלמד שהוא מדין תנאי ולא משום קביעות זמן. ויל"ע בזה עפ"ד התוס' בקידושין מ"ט ע"ב שבמקום אומדנא א"צ לכפול, אלא שצ"ע אם שייך בזה אומדנא. וע"ע ברמב"ם פ"ט גירושין ה"ב - ה"כ ובנו"כ שם. וע"ע בתור"ג.

ה"ט דר"י דקסבר זמנו של שטר מוכיח עליו - פרש"י טעמו של ר"י שאם לא נתכוין שיחול מיד לא היה כותב זמן, ומק' בזה האחרונים מסוגיין דא"כ אין לדמותו לגט כלל שהרי בגט ע"כ צריך לכתוב זמן דאל"כ הוי גט פסול. וע"י מצפ"א שתי' ד' רש"י לשי' שכי' לעי' י"ז. שאם כ' שנה או חודש מתקיים תקנת זמן, ובתור"ג כ' ליישב שמצד תקנת זמן יכול לכתוב את הזמן שרוצה שיכול בו הגט וא"כ גם בגט יש רא"י שרוצה שיכול בזמן זה ממה שכי' זמן זה ולא זמן אחר.

וע"י פנ"י שהק' עוד למ"ל טעם זה והלא תיפו"ל מצד מש"כ בגמ' כאן שלשון אם מתי מתפרש בלשון תנאי למפרע ע"י אומר לשון היום כנ"ל, וא"כ ה"ה ע"י שזמנו מוכיח מתפרש כך. וכ' שם דאה"נ רש"י כ"כ רק לענין לשון לאחר מיתה דאינו מתפרש כן כנ"ל מד' הגמ', ובזה מיישב שם קו' הנ"ל שלכן שפיר דמוהו לגט אע"פ שאין בגט הוכחה כמו בשאר שטרות כנ"ל מ"מ כן הלשון מתפרש כך.

הערות ומראה מקומות פרק מי שאחזו

שם - ובתוס' הק' מד' הגמ' להלן בסוף מכילתין שכי' שם שרב עצמו תיקן בגמ' לאפוקי מדרי' יוסי, ומת' התוס' שנקט כן לשופרא דשטרא בלבד. ובראשונים תי' עוד שרב חזר בו. וברי"ף וברמב"ם רפ"ח מבואר שלמדו שיש חילוק בין איסור לממון דכאן פסקו כר"י רק לענין ממון אבל לענין איסור חששו להלן שם. וברעק"א ובשעה"מ שם הק' ע"ז מסוגיין שמדמה איסור לממון ע"ש תי'.

אלא מספקא לי' אי א"ר יוסי בע"פ - פרש"י שהספק הוא שמכיון שאומר כן אח"כ י"ל שחזר בו מלשון השטר. אמנם התוס' כי' שאם כי' להדיא היום בשטר שבזה לכו"ע היו לשון תנאי למפרע אין להסתפק אולי חזר בו, ורק בכה"ג שסומכים על ראית זמנו של שטר אמרי' שכיון של"א כן בשעת מסירה אין לסמוך ע"ז. וע"ע רש"ש ורשב"א.

דף ע"ב ע"ב

אילימא דא"ל מהיום - עי' תוהרא"ש כאן וברשב"א להלן ע"ו ע"ב שהק' לפ"ז מסיפא שכי' כשאמות אי"ז גט, ואי מיירי דא"ל ג"כ מהיום ויש סתירת משמעות א"כ הול"ל גט ואינו גט כמו במתני' גבי מהיום ולאחר מיתה. ומת' דאה"נ זהו הכוונה במש"כ אינו גט.

גיטו כמתנתו - פרש"י שלפ"ד ר"ה אם גרש שכי"מ ושוב עמד מחליו הגט בטל מעצמו אפי' אם לא אמר אם מתי מחולי זה, ורבא ורבה פליגי בזה בסמוך שאינו בטל ממילא אא"כ פי' להדיא. ובראשונים הק' דצ"ב קו' הגמ' בסמוך על ר"ה ממתני' שהרי שם מיירי כשפירש להדיא אם מתי מחולי זה רק שחזר וחלה כדמבואר וא"כ תק' גם לרבא ורבה. וכי' ליישב שהק' רק לפ"ד ר"ה שסובר שבמגרש סתם יכול לחזור בו אם עמד ולכן לדבריו הול"ל שאם אמר מחולי זה ע"כ כוונתו לאתווי אפי' אם חזר וחלה שיכול לחזור בו, משא"כ לרבא ורבה שאין הכרח למשמעות זה. וע"ע מהרש"א וק"נ כאן.

ובתוס' חלקו בזה וכי' שלכו"ע אינו בטל כה"ג אא"כ התנה להדיא אם מתי, וכי' לחלק שבמתנה מהני גם בלי שיפרש משום שאינו נותן כ"א לאחר מיתה משא"כ בגט דלא שייך שיגרש לאחר מיתה וע"כ כוונתו שיחול מחיים. ועי' רשב"ם בב"ב קמ"ו ע"ב שכי' מהלך בחזרה במתנה דכה"ג הוי אומדנא שאינו רוצה ליתן אא"כ מת, וכי' הקו"ש שם שכס"ל לרש"י כאן אבל התוס' ס"ל שאינו אומדנא אלא שהוא כמו זמן שאינו נותן עד אחר שימות כנ"ל.

דף ע"ג ע"א

ומי איכא מידי דמדאורייתא הוי גיטא ומשום גזירה שרינן אש"א לעלמא - כע"ז כי' הגמ' בכ"מ בש"ס, ועי' פנ"י שכי' לחלק שכאן מת בלא"ה וא"כ אינו נוגע להתיר אש"א כ"א משום יבמה לשוק. וע"ש שהק' במש"כ הגמ' לתרץ כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש דהול"ל כל דמגרש אדעתא דרבנן מגרש, וכי' ליישב שבקידושין שייך למימר שיש עוד תנאי בקידושין שאם לא ירצו חכמים לא יחולו, אמנם בגט ל"ש ד"ז שכיון שלא רצה לגרש ל"ש למימר שחכמים החשיבוהו גט.

ובריש כתובות כי' ג"כ כל דמקדש, וע"ש ברש"י שכי' שחכמים הפקיעו הקידושין ע"י גט זה שהכשירו חכמים, ומדייק מזה רה"י ר' נחום פ. זצוק"ל שלא הפקיעו חכמים את הקידושין למפרע אלא החשיבו לגט כשר ע"ש. וע"ע בראשונים שם שדנו אם ד"ז הוי כעין אומדנא של תנאי או שהכוונה דוקא ע"י אמירת כדת משה וישראל, וא"כ ל"ש ד"ז בגיטין וצ"ע בכ"ז.

הערות ומראה מקומות פרק מי שאחזו

מ"ש רישא ומ"ש סיפא - פרש"י קו' הגמ' דמסיפא מוכח דאונסא דלא שכיח אסיק אדעת' וא"כ ה"ה ברישא יהא גט כיון שזה בכלל תנאו. והוסיף רש"י לבאר דע"כ בכלל לשון מחולי זה אפי' אם לא מת מחמת החולי כ"א מתוך החולי דאל"כ לא יהא גט כלל, ובדיבור לפני זה פי' ד' הברייתא שלכן ברישא אינו גט משום דלא אסיק אדעת' כה"ג ול"א אלא דימות ע"י חולי זה. ולכאורה מבואר מדבריו שני נדונים א' - אם אסיק אדעת' כה"ג, וב' - אם לשנו משמע גם כשימות מתוך החולי מחמת דבר אחר, ולכאורה צ"ל בדבריו ע"ד כ' התוס' כאן במהלך השני שזה תלוי בזה שרק אם אדם מסיק אדעת' בכך מפרשים בלשוננו אפי' כשימות כה"ג.

ובתוס' מתרצים לפ"ז מה שהק' מסוגיא דריש כתובות שם שכי' שיש תקנה שאין אונס בגיטין משום צנועות ומשום פרוצות ע"ש, ולהנ"ל א"ש שדוקא כאן אמרו טענת אונס דלא אסיק אדעת' משום שע"ז דלא אסיק אדעת' אמרינן שלשוננו משמע שימות ע"י חולי זה דוקא כנ"ל, ול"ש תקנה כה"ג. וכי' עוד מהלך ביישוב דהתם שיש לחלק דכאן הוי אונסא דלא שכיח כלל וכה"ג דכו"ע יש אונס משום שלא תקנו כה"ג דלא שכיח. ובכתובות שם כ' לחלק כע"ז, אלא שכי' הטעם משום שלא נתכוון לכך וצ"ב דמ"מ ניחא לי' בזה. ועי' תור"ג סי' קמ"ה שפי' כונתם שם ע"ד תי' הב' כאן שכיון שאינו שכיח כלל לא אדעת' ולא הוי בכלל דבריו, אלא שכאן כ"כ רק בכה"ג שאמר לשון מחולי זה כנ"ל ע"ש.

וע"ע בראשונים שכי' לפרש ד' רש"י עד"ז, וע"ש עוד מהלכו של הרמב"ן בקו' הגמ' דמרישא מבואר שלשון מחולי זה כולל רק אם מת מחמת החולי כנ"ל, וא"כ בסיפא למה הוי גט כה"ג. וע"ע מש"כ לפ"ז בד' הגמ' בסמוך.

שלחו מתם אכלו ארי אין לנו - פרש"י בזה ע"ד הנ"ל שאין לנו להכשיר גט זה כיון דלא אסיק אדעת', וברמב"ן כ' לפרש ג"כ ע"ד הנ"ל שאין להכשיר הגט כיון שאין בכלל הלשון אם מת מתוך החולי כ"א מחמת החולי. ובראשונים כ' עוד בשם הר"ח לפרש ד' הגמ' ע"ד שכי' התוס' כאן בשם הירושלמי לחלק בין רישא לסיפא דרק ברישא שכי' אם מתי משמע מחמת החולי משא"כ בסיפא שאמר אם לא אעמוד משמע אפי' אם מת מחמת דבר אחר מתוך אותו החולי. ועי' פנ"י שהק' שאין לפרש כן בד' הבבלי שהרי בגמ' כאן כ' שהברייתא משבשתא היא ולד' הירושלמי אינו כן, וכ"פ קו' הרא"ש על הר"ח ע"ש.

וברמב"ם פ"ט הי"ח פסק דכה"ג שאמר אם לא אעמוד מחולי זה הוי ספק מגורשת, וברא"ש כ' דמסתפק אם לפסוק כחילוק הירושלמי הנ"ל, ועי' ק"נ שביאר כוונתו עפ"ד הר"ן שביאר כוונת הרמב"ם לפרש כן בד' הבבלי הנ"ל אכלו ארי אין לנו דמשמע לשון ספק. וע"ע במל"מ שם שכי' לבאר הספק אם הוי בכלל משמעות לשונו כשמת מתוך החולי שלא מחמתו כנ"ל, ובאו"ש שם כ' לבאר הספק דכה"ג לעולם משמע שלא עמד מהחולי אלא א"צ שיעמוד ממש כ"א שיוכל לעמוד מהחולי ולכן כה"ש שמת מחמת דבר אחר הוי ספק אם היה מת מחמת החולי לבד לולי דבר האחר. ויל"פ עוד כפשוטו שהספק הוא אם אמרי' אונס בגיטין בדלא שכיח, וע"ע בהג' תפרי"ש בד' הרא"ש. וע"ע בחי' הגר"ח על הש"ס.

וידועים ד' האחרונים בסוגיא דאונס בגיטין בכתובות שם שכי' לבאר שיש ב' מיני תנאי: א' - שקיומו מקיים את המעשה, וב' - שביטולו מבטל את המעשה, וטענת אונס בקיום התנאי מהני לבטל רק בתנאי המקיים שע"ז הוי כמאן דלא עבד, אבל בתנאי המבטל ל"ש טענת אונס לבטל כיון דמ"מ לא הוי כמאן דעבד הביטול, וכמו"כ יל"פ עד"ז בספק דידן. עי' בזה בגרנ"ט ובשיעורי רה"י הגר"ח שמואלביץ זצוק"ל.

חוששין משום זנות - כ' רש"י שבעצם ל"ש לשון חוששין לזנות כיון שזנות הוא קולא בלבד (וע"י הגי' מהר"י פיק שבצדי הדף וברש"י שהק' שמצינו לשון חוששין לקולא, ובפנ"י כ' שקו' רש"י מיתור הלשון), ואילו הכוונה לאוסרה לכהונה כבר נפסלה ע"י הגט ולתרומה אינה נפסלת אא"כ נבעלה לפסול לה כגון נתין וממזר וכדו' ע"ש. ולכאורה מבואר בדבריו שלכהונה שפיר נפסלת אפי' ע"י ביאת היתר כגון פנוי על הפנוי, וכ"מ בתוס' שכי' שלד' ר"א א"ש לשון חוששין כיון שגם בביאת פנוי על פנוי נפסלת לכהונה.

וע"י רעק"א שכי' ב' מהלכים בתוס' ביישוב קו' רש"י שכבר נפסלה לכהונה ע"י הגט: א' - דמ"מ נפסלת לתרומה ג"כ לשי' ר"א, וב' - עוד נ"מ במה שנפסלת לכהונה משום זונה ללקות עלי' שתיים א' משום גרושה וא' משום זונה. ומביא שם עוד ד' התוס' יבמות ס"ט ע"א שכי' להדיא דאינה נפסלת בזה לתרומה, ובזה מבואר כוונת ד' רש"י הנ"ל שלכן כ' ענין פסול כהונה בלי שנבעלת לפסול משא"כ פסול לתרומה כנ"ל, וצ"ל דהתוס' כאן חולקים וס"ל שנפסלת לתרומה או י"ל כמהלך הנ"ל דנ"מ ללקות שתיים על פסול כהונה. וע"ע בזה בד' נודב"י הובא ברש"י כאן ובקו"ב ובשעה"מ פ"ח אי"ב ה"ב ובאפ"י סי' ט"ו.

אף חוששין משום קדושין - הרמב"ם פסק כר"י בר"י וכ' דהוי ספק קידושין, הרי שכך למד בלשון חוששין משום קידושין דהוי ספק. ודנים בזה האחרונים שלכאורה אי"כ עדות לקיומא לפ"ד הרמב"ם כיון דהוי ספק, וידועים ד' הרשב"א בריש קידושין שלכן צריך לשון ודיבור בקידושין משום שצריכים עדות לקיומא בקידושין ול"מ עדי קיום אא"כ יודעים בברור שקדשה. וע"י קה"י שם בקידושין סי' ו' שעמד בזה וכ' שראיית היחוד הוא כראית המעשה עצמה ע"ש. וענין ספק בעדות קיומא מבואר באחרונים בהרחבה, ע"י משי"כ לע"י ס"ו. בשם הדבר"י סי' ל"א. וע"ע בסמוך בשם האפ"י שם.

מאי אף - פרש"י קו' הגמ' שחשש לזנות אינו חומרא כלל כנ"ל ולכן ל"ש לשון זה. אמנם בתוס' כ' באו"א ששני החששות סתרי אהדדי, וכבר העירו האחרונים שלכאורה שפיר שייך לו' שהדבר ספק אם הוא זנות או קידושין ולכן מצד א' חששין לקידושין ומצד שני חוששין לזנות. וע"י רעק"א שכי' לתרץ עפ"י מהלך הנ"ל בשמו בד' התוס' הנ"ל שמיישב לשון חוששין לזנות דנ"מ ללקות שתיים, וא"כ במקום ספק זנות אין נ"מ בצד זה כלל כיון שגם לפי הצד הזה בספק אינו לוקה שתיים. ובאפ"י שם כ' ליישב כוונת התוס' ע"ד הנ"ל שהתוס' ס"ל שלא שייך חשש קידושין מספק כלל כיון שאין עדות לקיומא מספק.

באומר מעת שאני בעולם - פרש"י דבכך מייירי מתני' ולא באומר מהיום אם מתי והאיסור במתני' הוא משום חשש שמא ימות מיד ונמצא זה השעה האחרונה שהוא בעולם, ובזה פליג ר"י וס"ל שגם אח"כ הוי עדיין ספק על שעה זו ול"א הוברר הדבר למפרע כיון שאין ברירה. ובתוס' תמחו עליו מכח כמה קו', וכתבו לפרש שלא אמר מעת שאני בעולם אלא שר"י ס"ל שכי"ה משמעות הלשון הזה, והספק של ר"י אם כר"מ שסובר הוברר הדבר למפרע אי כר"י שסובר דהוי כאומר מעת שאני בעולם. וע"ע במהרש"א.

[וכבר הבאנו למעלה בסוגיא דברירה בר"פ כל הגט קו' התוס' מעירובין ל"ז ע"ב שלמ"ד אין ברירה במקום ספק אין הדבר חל כלל, ואילו ברעק"א שם כ' ליישב שי' רש"י שם עפ"י דבריו בחולין י"ד. שבכה"ג חל הדבר מספק ובזה מיישב קו' התוס' כאן. וע"ע בזה ברעק"א שם בשם רש"א ובקו"ש סוף ביצה ובקה"י סי' י"ט.]

א"ב שנתקדש הגט או שנאבד - הכוונה מבואר דנ"מ במחלו' ר"ה ור"י שלפ"ד ר"ה הגט חל מעיקרא ולכן א"צ שיהא בעולם בשעת קיום התנאי, משא"כ לפ"ד ר"י הגט חל רק בשעת קיום התנאי ולכן צריכים שיהא הגט בעולם דאל"כ אמרי' כלתה הגירושין, ובתוס' כ' דה"ה דיל כע"ז לענין המחלו' גבי קידושין דנ"מ אם נקרע שטר הקידושין משא"כ לענין כסף קידושין א"א לו' כן שאפי' נתאכלו המעות ל"ח כלתה הקידושין כדמבואר בגמ' רפ"ג דקידושין גבי לאחר ל'.

וכע"ז מצינו לענין קנין משיכה לאחר ל' שמבואר בסופ"ג דנדרים שצריכים שיהא דבר הנקנה עומד ברשותו לאחר ל' או בסימטא דאל"כ אמרי' כלתה קנינו. ויל"ע לענין קידושי שטר או גט אם צריכים שיהא בידה ממש או שמספיק בזה דהוי ברשותו. ועי' תוס' ביבמות צ"ג. דמשמע שברשותו סגי, ובריטב"א בקידושין שם לכ"כ. ועי' קו"ש כתובות אות שי"ז, ויש לפלפל ואיכמ"ל.

[וע"ע במהרש"א שכי' שהתוס' בקידושין שם חולקים וס"ל שבשטר קידושין ל"ח כלתה קידושין כמו בכסף, וברעק"א תמה עליו שרק בכסף מהני כשנתאכלו המעות כיון שהשיעבוד עדיין קיים כמש"כ בגמ' שם וצ"ע במקומו שם. וע"ע נתיבות סי' ס"א סק"ג לגבי ד' הגמ' לעיל כ"ה ע"ב הריני בועליך ע"מ שירצה אבא דהלא הוי כלתה קידושין כשנתקיים התנאי, ומת' דשם מיירי ע"י ברירה שהוברר למפרע ואינו דומה לשאר תנאי דסוגיין ע"ש].

שם - ובתור"ד כ' עוד נ"מ במחלו' ר"י ור"ה אם ביטל הבעל את הגט לפני קיום התנאי שאם לא חל הגט אפשר לבטל. וע"ע בזה בראשונים להלן דף ע"ו. [וע"ע רמב"ם פ"ט ה"ה דבתנאי דאם צריך שיהא ברשותו, ועי' מרכה"מ שם ובברכ"ש מ"ד].

א"ב שפשטה ידה וקבלה קידושין מאחר - וכע"ז כ' בקידושין שם, ועי' ברש"ש שם שדייק מזה שאסור לכתחילה להתקדש לאחר. וע"ש שכי' כמה טעמים בדבר: א - עפ"ד התוס' בע"ב כאן לפ"ד ר"י הוי ספק מגורשת עד שיתקיים התנאי, וב - מדין עני המהפך בחררה, וג - מכיון שזה בידה שלא לקבל מאתיים זוז וכה"ג דהוי בידה ובשוא"ת לא חיישינן לביטול התנאי וכמו שנבאר להלן בסמוך בשם הראשונים. [וע"ע בריטב"א כאן שהק' דהוי כאומרת גרשתני דנאמנת, וכ"כ הר"ן בקידושין שם. וע"ש שתי' דבכה"ג דהוי ספק ל"ש טעם הנאמנות דאין אשה מעיזה. ועוד תי' דדוקא בפני בעלה אינה מעיזה. וע"ע ברעק"א שבקידושין אין כ"כ העזה. ועי' במל"מ פ"ד אישות הי"ג].

שם - ובתוס' כ' דה"ה גבי גירושין י"ל נ"מ אם פשטה ידה וקיבלה קידושין. ועי' מהרש"א שהק' בזה מד' התוס' בע"ב הנ"ל שגם לר"י הוי עכ"פ ספק גירושין עד שנתקיים התנאי, וא"כ אפי' פשטה ידה וקבלה צריכה גט משני. וכ"כ בתוהרא"ש ובתוס' בקידושין שם.

והמהרש"ל כ' שדי' התוס' כאן דלא כדבריהם בע"ב הנ"ל בשם הר"י, והמהרש"א כ' שדוחק הוא, אלא כוונת התוס' דאפי' אם צריך גט משני לפי ר"י היינו רק מספק משא"כ לפ"ד ר"ה דהוי בתורת ודאי, ונ"מ אם קבלה קידושין משלישי שלפ"ד ר"ה ל"צ גט. וע"ע בש"ר שחלקו על הר"י בזה. ועי' פנ"י שכי' מהלך עפ"ד רמב"ם הנ"ל שס"ל גבי "תנאי דאם" אם נשאת לא תצא ע"ש במ"מ, וע"כ משום דדמי למש"כ

הערות ומראה מקומות פרק מי שאחזו

בקידושין דף ס' ע"א בשם ר"י דמתחיל האידנא ונגמר לאחר ל', וכמו"כ בכל "תנאי דאם" שמתחיל הדבר מיד ונגמר אחר הקיום. וכע"ז כ' תור"ג סי' קמ"ג ובב"מ סי' קמ"ו. וע"ע גרנ"ט ריש כתובות.

ולאחר לא תנשא - יעוין בר"ן שהביא ג' דעות בדבר אם חוששין בכל תנאי שמא לא יתקיים ואסורה לינשא או שיש לחלק דכאן חוששין משום דהוי תנאי בקו"ע אבל במקום שהתנאי שוא"ת אין חוששין. ובריטב"א כ' לחלק בכך, וע"ע בראשונים להלן פ"ג. שחלקו בזה. ועוד הביא הר"ן שי' המחלקים בין תנאי שתלוי בדעתו לבין תנאי שתלוי בדעת אחרים שבזה יש לחוש יותר שמא לא יתקיים כיון שאינו בידו, וכ"כ בשם הרמב"ם ברפ"ח גירושין.

ע"כ לא פליגי וכו' וכו"ע מיהא תנאה הוי - מק' הראשונים מנ"ל לגמ' שלא חולקים בזה גופא, וכ"ה התוס' בקידושין שם, ומתריצים בזה עפ"ד התוס' הנ"ל שלפ"ד ר"י הוי ספק עד שנתקיים התנאי. אלא שש"ר חולקים ע"ז כנ"ל, וע"ש מש"כ לתרץ בזה.

כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי - מבואר בגמ' דבזה גופא פליגי ר"ה ור"י, ובתוס' כ' שלכן הלכה כר"ה שהרי פוסקים כרבי בזה. וע"ש שהק' עוד מגמ' בקידושין גבי התקדשי לי במנה וכו', ויל"ע שהרי שם ל"א לשון ע"מ כלל, ומבואר שמחלו ר"ה ור"י אינו דוקא באוי ע"מ אלא בכל התנאים שלא מבואר מתי חל הדבר. וכ"כ במחנ"א סי' ט"ו מהל' זכייה ומתנה לדייק מכאן ע"ש. וע"ע בקרבן נתנאל כאן שהביא מחלו הרמב"ם והרא"ש (הובא ברא"ש להלן) אם תנאים של מעכשיו צריכים משפטי התנאים, והק' הק"נ שלפ"ד הרמב"ם של"צ משפטי תנאים, כה"ג הו"ל לגמ' למימר א"ב כשלא כפל לתנאו וכדו' שלפ"ד ר"י הוי כאוי מעכשיו ול"צ משפטי תנאים.

דף ע"ד ע"ב

איצטליתי דוקא קאמר - יעוין ברשב"א שהק' שממנ"פ אם הבעל מקפיד א"כ הו"ל נתינה בע"כ ולהלן בסמוך מסתפקא הגמ' בזה, ואם אינו מקפיד א"כ הו"ל מחילה שמסתפקא הגמ' ג"כ בסמוך. ומת' הרשב"א שהבעל רוצה כמו שהוא הדין ובכה"ג חלקו רבנן ורשב"ג אם איצטליתי דוקא א"ל. וכ"ה תוס' ערכין דף ל"ב ע"א, ומת' דאה"נ יש לפשוט א' מספקות אלא דזיל הכא קמדחא לי וזיל הכא קמדחא לי.

מחולים לך מהו - פרש"י דע"י מחילה הוי כאילו נתן, ואיבעית הגמ' גם לרבנן היינו משום שזה דומה כאילו קבלם ממש דמחילה כקבלה. ולכאורה הכוונה בזה שאע"פ שיש קפידא שיקבל דוקא מ"מ מחילה הוי כאילו התקבלתי כלשון הגמ' בנדרים כד. וידוע מש"כ בר"ן שם הרשב"א לבאר הטעם משום הפוכי מטרתא למ"ל (עי' קו"ש ריש ב"ב). ומסקנת הגמ' דאינה מגורשת, וברשב"א כ' שגם לרשב"ג אמרו כן. והנה בגמ' בסמוך מבואר שדוקא כאן אינה מגורשת משום לצעורא קמכוון אבל במק"א אמרין מחילה כקבלה. ועי' בכת"י המיוחס לריטב"א שכי' בשם התוס' שלרשב"ג להרווחא קמכוין ולכן מהני מחילה. ומבואר מכ"ז שאע"פ שמחילה כקבלה מ"מ תלוי בדעת המתנה, ובזה הוא שהסתפקו בגמ' אם כוונת התנאי כולל גם כאילו התקבלתי.

שם - וע"ע ברמב"ם פ"ח הכ"א שפסק דל"מ מחילה כאן, וכ' בנו"כ שזה כמסקנת הגמ' כאן, ובסמוך פסקו כרשב"ג וא"כ ע"כ לדידי' גם לרשב"ג אמרו אינה מגורשת. ומק' אחרונים מדבריו בהכ"ג שם שכי'

הערות ומראה מקומות פרק מי שאחזו

על תנאי אחר שאינו גט עד שיתן או שיבטל התנאי, וק' דכאן הסיקו דל"מ מחילה. אמנם יעוין במ"מ שם שמבאר שדוקא באומר שוב הר"ז גיטך בלי תנאי ע"ש.

ובאחרונים (אב"מ קמ"ג ב' מחז"א זכיה ומתנה י"ד חזו"א נ"ג ב') מבארים באו"א עפ"ד הרא"ש הידועים בתשו' כלל מ"ו אות ב' שאע"פ שמחילת תנאי ל"מ מ"מ ביטול מהני מדין אתי דיבור ומבטל דיבור, ואע"פ שעשה המעשה רק על צד א' של התנאי מ"מ המעשה קיים דתנאי מילתא אחריתי הוא. וע"ע קו"ש ח"ב סי' מ"ב. וע"ע בתוס' ור"ן כתובות עג. גבי מומין שהק' איך מהני שם מחילת הבעל, ומת' שלעולם לא התנה כ"א על דעת שיקפיד (וכע"ז איתא גם בתרוה"ד סי' ש"א ע"ש). והיינו כד' הגמ' כאן שרק כה"ג דידן הקפיד משום לצעורא קמכוין משא"כ במק"א מהני מחילה מצד אומדנא שג"ז בכלל קיום התנאי. אמנם ברא"ש שם כ' לפרש ע"ד הנ"ל דשם אינו מחילה כ"א ביטול דמהני.

ר"י אמר הא לא דלה רבה אמר הא לא איצטריך - מק' התוס' שלכאורה לפי כללי הסוגיא בר"פ האומנין בכה"ג אין לפועל כלום כיון שלא התחיל במלאכה, ומת' התוס' דשם מיירי בשכיר משא"כ כאן באריס שעושה כל המלאכות שבשדה ויש לו חלק בקרקע ומיד שהתנה עמו לדלות ארבעה זכה בשליש שדה וכמו ששאר אריסים זוכים בשלהם אפי' אם ירד גשם ולא הצריך לדלות כלל, ור"י ס"ל דכיון דשינה עצמו משאר אריסים אמרי' הא לא דלה.

ולכאורה מבואר בדבריהם ב' תי': א' - שמכוין שיש כאן עוד מלאכות הוי כהתחיל במלאכה והוי פסידא דבעה"ב, וב' - שאריס יש לו חלק בקרקע ומקבל חלקו ממילא ולא כמו בשכיר שמקבל רק בתורת תשלום שכירות. וכחילוק הראשון הנ"ל מבואר גם בראשונים בב"מ שם ובר"ן כאן בשם הראב"ד, וע"ש שחולקים ע"ז. ועי' בתוס' ורא"ש שם ובר"ן כאן שכי' חילוק ה' הנ"ל שאריס שאני שאין בו תשלומין כשכיר אלא לוקח מחמת חלקו בקרקע.

ועדיין צ"ב מש"כ התוס' בשי' ר"י דכיון דשינה עצמו וכו'. ועי' בהג' פור"י שכי' לפרש שאם דליי' הנוספת הוי בכלל פיסקא ראשונה א"כ הו"ל כהתחלת מלאכה וזהו טעמא דרבה, ור"י ס"ל שהוא פסיקה בפני"ע ולכן כיון שירד גשם ולא דלה הוי כלא התחיל. ולפ"ז א"ש ד' התוס', אלא שדבריו שם הם בד' רש"י כאן שכי' מזלו גרם ולא בתוס'. ולדברינו הנ"ל זהו מהלך הא' שמרומז בתוס' דהוי התחלת מלאכה, אבל לפי מהלך השני צ"ב כוונתם. ועי' במלו"ה שכי' לפרש גם חילוק שבין שכיר לאריס עד"ז, שהעיקר בכ"ז הוא אם יש עליו שם "שכיר" שע"י התחלה חל שם זה, משא"כ באריס דחל עליו שם אריס מיד.

שם - ולכאורה תמוהים ד' הגמ' כאן שמדמה מחלו' זו למחלו' רשב"ג ורבנן שחלקו לענין תנאים אם כוונתו ממש א"ל. ועי' מש"כ בפור"י בזה. וכבר עמד ע"ז גם בלח"מ פ"ט שכירות ה"ו ובאו"ש פ"ט גירושין ה"ח ובתור"ג כאן ע"ש.

דף ע"ה ע"א

מכלל דבעלמא נתינה בע"כ ל"ש נתינה - מדייקים מדאיצטרך הלל לתקן נתינה בע"כ גבי פדיון בתי ערי חומה, הרי שבלי זה ובמק"א שא"כ תקנה זה אין נתינה בע"כ (וברש"י הוסיף שבגט שהוא איסורא לא תקנו ובש"ר כ' שלא תקנו כן בשאר ממון). ומק' התוס' שלכאורה גבי פדיון בתי ערי חומה מסברא יש

הערות ומראה מקומות פרק מי שאחזו

נתינה בע"כ שהרי פדיון זה הוי כפרעון חוב ומצינו בכ"מ בש"ס שפריעת בע"כ מהני בע"כ של מלוה. ותי' התוס' שכאן בבתי ער"ח שאני מבע"ח שהרי המקבל מפסיד ע"י קבלתו ואין סברא שיועיל בע"כ.

ולכאורה משמע קצת שדנו התוס' כאן בזה שבקו' נקטו שפדיון בתי ער"ח הוא כעין מלוה שהלוקח מלוה ללוקח את מעות המקח ועד שנה יש בידו לפרוע את החוב ולקבל את ביתו בחזרה, ומת' שאינו כן אלא נחשב מקח גמור אלא שהלוקח מוכרו שוב למוכר. [אלא שבאמת בתי' אינו נראה כנ"ל שהרי הוסיפו גם לגבי תנאי של גט שהוא הפסד, ועי' רשב"א שכי' כע"י' התוס' לחלק בין נתינה בקיום תנאי לבין נתינת הגט עצמו דמהני בע"כ לכו"ע דכאן הבעל מפסיד את האשה שהיא קנינו אבל אין הבעל קנינו של האשה. ויעוין בסמוך מש"כ בזה.]

וידועים ד' הקצה"ח רסי' נ"ה בזה, שהביא שם ד' האגודה שכי' שאונס ביום אחרון ל"ח אונס, וראיתו מסוגיין בפדיון בתי ער"ח שכי' בברייתא כאן שהלוקח היה נטמן ביום האחרון של י"ב חודש כדי שיהא חלוט בידו, הרי שלא היה למוכר טענת אונס כה"ג וע"כ משום שאין אונס ביום אחרון, ובקצה"ח שם דחה שבבתי ערי חומה ל"ש טענת אונס כלל שהרי הבית מכור ללוקח אלא שביד המוכר לקחתו שוב ממנו ע"י פדיון עד שנה, וא"כ טענת אונס ל"ש כה"ג שהרי אונס הוי כמאן דלא עבד במקום שצריכים שוא"ת, אבל במקום שצריכים קו"ע אין אונס עושה כמאן דעבד.

וכע"י' כי רעק"א בהג' סי' ק"ח. וכמו"כ מצינו כבר בריטב"א כאן בסוגיין שכי' להקי' כע"י' לגבי תנאי דגט שלכאורה הוי אונס במה שא"י ליתנו לו, ומת' שע"י אונס לא חשיב קיום התנאי. וע"ע בריטב"א בכתובות שכי' כע"י', וע"ע קה"י שם ובאב"מ רסי' ל"ח.

ובנתיבות שם חולק ע"ז מכח ד' הגמ' בערכין דף ל"א שכי' שפדיון בתי ערי חומה הוא ריבית גמור אלא שהתורה התירתו, הרי כצד הנ"ל שמעות המקח חשיב כמלוה נמצא מה שדר הלוקח בבית במשך השנה עד שהחזיר לו המוכר את המעות הו"ל ריבית, ולכן לענין אונס בקיום התנאי שפיר י"ל שהתנאי הוא שבעצם יש כאן מלוה אלא שאם לא יפרענו יהא מקח, ואם נאנס במה שלא פדאו אמרי' אונס כמאן דלא עבד. ובמשובב שם דחה רא"י זו שרק על הצד שפרעו הו"ל כמלוה למפרע אבל אם לא פדאו אינו מלוה נמצא ענין התנאי הוא שאם יפרענו יהא מקח ול"א אונס כמאן דעבד. [ובריטב"א בב"מ דף ס"ג ע"א כי להדיא שאם פדאו הוי מלוה מכאן ולהבא ולא למפרע, הרי דלא כדי' שניהם, וצ"ע לפ"ז ד' הגמ' בערכין.]

שם - וע"ש בקצות שהביא רא"י כדבריו ודלא כדי' האגודה ממש"כ בגמ' כאן שהלל תיקן נתינה בע"כ, ומבואר דלא חשיב אונס אע"פ שאין המוכר רוצה לקבל הכסף ונתינה בע"כ לא חשיב נתינה, וקי' למה ל"ח אונס בכך. ועי' קה"י ריש כתובות שביאר כוונתו שאין ליישב בזה ע"י האגודה הנ"ל דהו"ל אונס ביום אחרון שהרי האגודה כ"כ לענין מה שנטמן ביום אחרון אבל לענין שאינו רוצה ואינו חייב לקבל את המעות ד"ז הוא כל הזמן. ויל"ע לפי מש"כ התוס' כאן שלכן נטמן הלוקח משום שלא היה מעיז וב"ד היו מכריחים אותו לקבל, וע"ע בק"י שם שכי' כע"י' בדעת האגודה. וע"ע בחי' הגר"ח שם.

ובמשובב שם הביא ד' התוס' והרשב"א הנ"ל שכי' שבבתי ער"ח אינו כפרעון חוב ואינו כנתינת הגט עצמו דמהני בע"כ לכו"ע כיון שמפסיד הלוקח במה שמחזיר לו את הבית, ומשמע שהיה מקח גמור ואינו פרעון חוב בעלמא דא"כ אי"ז נחשב הפסד הלוקח.

הערות ומראה מקומות פרק מי שאחזו

הר"ז גיטיך והנייר שלי אינה מגורשת - פרש"י לא יהיב לה מידי ורחמנא אמר ונתן בידה. ולע"י כ. הבאנו ד' רש"י שם שכי' לשון אחר לא נתן לה כלום דנמצא אותיות פורחות באויר, אלא שגם שם ביארנו שבמציאות אין האותיות פורחות אלא שמכיון שאילו קצצו ממש היו האותיות פורחות לכן ע"כ ג"ז בכלל הגט והוא בכלל ונתן בידה. ועוד הובא שם ד' הרמב"ם שכי' טעם משום כריתות, וע"ע בקצוה"ח רס"י קצ"א שכי' שגם בשאר שטרות פסול בנייר שלי, ע"ש הטעם. וע"ע בקה"י סי' י"ד ואיכמ"ל.

לאפוקי הכא דמעשה קודם לתנאי - פרש"י שלכן מק' רבא שטעם זה עדיף מטעמא דאביי משם שר"מ ורבנן לא פליגי כ"א בדין תנאי כפול כדמשמע ממש"כ במתני' שם שאלמלא כן יש במשמע שאף בארץ ינחלו ע"ש, אבל בדין מעשה קודם כו"ע מודו. והתוס' מק' ע"ז ומביאים מד' הגמ' בב"מ שחולקים על ר"מ גם בזה. וע"י פנ"י כאן ובראשונים בב"מ שם ובקידושין ס"א שתי' בשי' רש"י שר"ח במתני' שם חולק רק בזה אבל יש רבנן אחר שחולק בכל משפטי התנאים ע"ש.

וע"י בגמ' נדרים דף י"א ע"א מבואר דמחלו' ר"י ור"מ הוא אם מכלל לאו אתה שומע הן בכל התורה כולה, ומבואר בזה כד' רש"י הנ"ל דפליגי רק גבי תנאי כפל. וע"י קו"ש ח"ב סי' מ"ב שכי' ליישב בשם הגר"ח גם אליבא דהתוס' דאה"נ הוי ב' מחלו' וההכרח לזה הוא דאילו מכלל לאו אתה שומע הן הו"ל כאילו כפל את התנאי ע"ש.

וע"ע בתוהרא"ש שהקשה למה לא מבואר במשנה שם טעם המחלו' לענין שאר משפטי התנאים, וכ' ששאר התנאים לא ידוע לנו שהם בדוקא כ"א אגב תנאי כפל, דהיינו שעיקר הראי' הוא ממה שכי' בתורה באופן של תנאי כפל אבל שאר הדברים מעשה שהיה כך היה. וכע"ז כי הר"ן והמהרש"א בקידושין שם בשם תו"י ע"ש. אמנם בד' התוס' כאן משמע שגם תנאי קודם למעשה וגם הן קודם ללאו נלמד משום שכך נאמרה בתורה, מדהק' התוס' כאן שלענין מתנה עמש"כ בתורה ולענין איתא בשליחות אין ללמוד מדנאמרו כך. וע"ע בסמוך לענין הלימוד של תנאי ומעשה בדבר א'.

שם - ובעצם דין מעשה קודם לתנאי מבואר ברש"י שצריכים קודם לומר את התנאי ואח"כ לומר את המעשה, וכ"מ בד' המהר"ם שיף הנ"ל בד' התוס'. אמנם ברמב"ם פ"ו אישות ה"ד כי דין זה שאין לעשות את המעשה לפני אמירת התנאי שהרי כיון שכבר נעשה המעשה שוב א"א לעשות תנאי. וע"ע בזה בפוסקים בסי' ל"ח. ובאב"מ שם הק' שלפ"ד הרמב"ם צ"ב איך למדו דין זה ממעשה של בגוב"ר בעבר הירדן והלא שם אין מעשה עד שנכנסו לארץ, וכ' הגר"ח ליישב שבעצם כבר נתן להם משה את עבר הירדן, וכע"ז מבואר בד' רש"י בקידושין שם. וע"י בפנ"י שם שכי' שיהושע נתן להם, וע"ע באב"מ שם.

עוד שם - ובתוס' כי שתנאי כפל למד מדנאמר כך בתורה כנ"ל, וכתבו שלפ"ז צ"ל שצריכים איתי' בשליחות כמש"כ בכתובות ע"ד. ושלא יהא מתנה עמש"כ בתורה כמש"כ בכ"מ בש"ס, היינו משום שלא מצינו כך בכל התנאים הכתובים הובאו בקידושין שם. ובכתובות שם כי התוס' שלמדים משפטי התנאים מתנאי דב"ג וב"ר משום שיש סברא בכך כגון תנאי כפל שאינו ברור שמתכוין לעיכובא בל"ז וע"ע במהר"ם שיף מה שביאר עוד בשם הר"ן. וכ' שם שכמו"כ דין איתי' בשליחות הוא סברא שמכיון שאין המעשה כ"כ בידו לעשותו ע"י שליח ה"ה שאינו בידו לעשות בו תנאי. וע"י פנ"י כאן שכי' ע"ז שהסברא להיפך שמעשה שאינו בידו כ"כ אפשר לבטל יותר בקל, וכ' שם הביאור בדין זה להיפך שלכן ל"מ תנאי כשאינו בשליחות משום שהמעשה חזק וא"א לבטלו ע"י תנאי ע"ש.

הערות ומראה מקומות פרק מי שאחזו

ובתוס' הובא מה שהובא בגמ' שם מהפסוקים אם בחוקתי תלכו וכו' ואם תאבו ושמעתם וכו' ע"ז שגם שם מייירי במצות שרובם יש בהם שליחות. ובמהר"ם שיף תמה על דבריהם שהרי דין איתי' בשליחות הוא שהמעשה צריך להיות ע"י שליחות, ושם המצוות הם התנאי ולא המעשה, וכ"ה ברעק"א כאן. ועוד הק' המהר"ם שיף שרוב מצוות אינו ע"י שליח אלא חייבים לעשות בגופו (כד' התורי"ד הידועים בפ"ב קידושין הובא גם בקצוה"ח רס"י קפ"ב). ובעונ"י ס"י ג' הק' עוד שמצינו בפוסקים הרבה שעשו תנאים בקיום מצוות כגון תפילין וסוכה וספירת העומר וכדו' שמצוותן בגופו. ויל"ע בזה לד' התוס' בכתובות הנ"ל שהרי במצוות מה שאינו בשליחות אינו משום שאינו בידו כ"כ ולכן ל"צ איתי' בשליחות. ועי' מקראי קודש פסח ס"י נ"ו שתי' עוד בזה עפ"ד הרמב"ן בב"ב קכ"ו ע"ב שא"צ משפטי תנאים כ"א בדברים שבין אדם לחבירו אבל בדבר שבינו לשמים ל"צ משפטי תנאים.

עוד שם - וכ' עוד בתוס' שהלכה כר"מ שצריכים משפטי תנאים, וכל המשניות שכי' בהם תנאי בהכי איירי אע"פ שאינו מפורש. וכ"כ הרמב"ם בפ"ו ה"ב שצריכים ד' דברים בתנאים: שיהי' תנאי כפל ושיהיה הין שלו קודם ללאו ושיהיה התנאי קודם למעשה ושיהיה התנאי דבר שאפשר לקיימו. אמנם יעוין בה"ז שכי' כל האומר מעכשיו אינו צריך לכפול תנאו ולא להקדים התנאי למעשה וכל האומר על מנת כאומר מעכשיו ואינו צריך לכפול התנאי ולא להקדימו למעשה, ודבריו הובאו בראשונים כאן ומפרשים כוונתו שכיון שחל מיד יכול לתפוס בו תנאי משא"כ דבר שחל רק לאחר זמן, ולכאורה כוונתם שרק תנאי דלאחר זמן הוי חי' התורה.

ועי' במ"מ שם שכי' שקו' התוס' כאן הנ"ל הכריחו לרמב"ם לוי' כן שבכל המשניות לא הוזכר כפל התנאי. וברא"ש ור"ן כ' שד' ר"א בגמ' להלן בע"ב הכריחו להרמב"ם, שלכן לא ס"ל כשרא התי' בגמ' כאן. ועי' בראשונים שכי' שאין הלכה כר"מ בזה, ומש"כ בע"ב אתקין שמואל בגיטא דמשמע דס"ל כר"מ לרווחא דמילתא נקט כן (ועי' לח"מ שם שגם להרמב"ם צ"ע ששם אמר ע"מ ול"צ משפטי תנאים, ועי' באבי עזרי שם).

ובתוס' בקידושין הובא ד' הרשב"ם שכי' פשרה בדבר שרק בגיטין וקידושין ובדיני איסור א"צ משפטי תנאים כ"א בממון, וכ"כ בב"ב מ"ט ע"ב שרק בגיטין וקידושין צריכים, והקשו עליו שם שתנאי דב"ג וב"ר היה בממון. וכ"כ הרמב"ם שם הי"ד בשם מקצת גאונים, ועי' מ"מ שם שכי' גם בתשו' הרי"ף, וכ' לפרש בזה שלעולם ס"ל שאין הלכה כר"מ אלא שהחמירו כר"מ בגיטין וקידושין ובאיסורים ע"ש, וכע"ז כ' מפרשים בתוס' שם. ובאחרונים האריכו בכ"ז, עי' מל"מ שם ובאו"ש פ"ג זכ"י ה"ח ובזכר"ש ס"י מ"ו.

מתקיף לה רב אדא בר אהבה - מק' בזה מה הרוויח רבא במה שתי' טעמא שתנאי קודם למעשה כיון ששוב הק' ראבר"א מתנאי ומעשה בדבר א'. ובפנ"י כ' בפשיטות שלכן כ' רש"י למעלה (הו"ד לעי') שקו' רבא היתה רק משום שטעם שלו לכו"ע משא"כ טעמא דאביי. אמנם כבר מבואר בתוס' כאן ובע"ב שלפ"ד רבא עצמו אין קו' כלל שהרי פי' התוס' טעם הדבר שצריכים תנאי בדבר אחר משום שאלי"כ א"א לקיימו כלל (וזהו קו' ר"א בר"א שד"ז סברא הוא ועדיף מטעמא דרבא), ורבא עצמו דס"ל האומר ע"מ כאומר מעכשיו אין התנאי סותר את המעשה. ועי' בדבריהם לעי' כ' ע"ב ובב"ב קל"ז ע"ב בדעת רבא. ועי' בק"ר כאן מש"כ בשי' הרא"ש והרמב"ם שם שלא הזכיר תנאי זה. ועי' מפרשים בד' התוס' שדנו במקור כל משפטי התנאים ולא הזכיר ד"ז. ועי' קו"ש ב"ב תס"ט.